Legál, nelegál, egál? Hnus největší. Dvě minulosti generála Pavla. Studoval na diplomata, nebo na špiona?

- CZ24 News | 7. října 2022

ČESKO: Podporovat Petra Pavla na prezidenta nebudeme, nechal se loni na podzim při interních diskusích v ODS slyšet Zbyněk Stanjura. Doprovodil to bonmotem, že nebýt listopadu 1989, generál by nás neoslňoval bezvadnou znalostí angličtiny, ale bezvadnou znalostí ruštiny. Mezitím se stalo, že Petr Pavel žádnou podporu politiků nepotřebuje, minulý týden se jeho týmu podařilo překonat hranici 50 tisíc podpisů na podporu jeho kandidatury. Cesta do prezidentských voleb je volná. Ovšem Stanjurův bonmot vystihuje něco, co může Pavla po ty čtyři měsíce do prezidentských voleb asi jako jediná věc pronásledovat: Do jaké míry lze věřit kandidátovi na funkci hlavy státu, pokud má nejasnou minulost a vypráví o ní matoucím způsobem?

Leckomu se takové ptaní jeví nemístně, hlavně s ohledem na variantu, v níž Pavel do druhého kola postoupí proti oligarchovi Andreji Babišovi, agentovi StB s krycím jménem Bureš (1982–1989). Pavel je obecně přijatelný a prozápadní. Čtyři roky pracoval jako předseda vojenského výboru NATO. Volební tým nám ho nabízí jako zboží, které prošlo americkou celní kontrolou. Citujeme z jeho webu: „Tajné služby USA i Velké Británie si důvěryhodností generála Pavla musely být natolik jisté, aby s ním sdílely své plány na použití jaderných zbraní.“

Háček je v tom, že se tu po nás žádá, abychom se řídili jakýmisi zahraničními posudky, ačkoli o způsobilosti jejich autorů pro posouzení Pavlovy kariéry před rokem 1989 nic nevíme a jejichž verdikt koneckonců ani sami neznáme, pouze nám jej generálovi čeští příznivci laskavě tlumočí. Naopak pokud jde o generálovu první, předlistopadovou minulost, můžeme se opřít o domácí prameny. Není jich mnoho, ale naznačují, že generál mlží. Lze z nich vyvozovat, že Pavla s vysokou pravděpodobností za komunistů školili pro zpravodajskou práci, lidově řečeno na špiona.
Na vojenskou rozvědku, přestože byla dřív podřízena sovětské GRU, se v 90. letech jako na jedinou z komunistických tajných služeb nevztahoval lustrační zákon.

Týdeník Echo patřil před třemi lety k prvním, kdo se víc do hloubky zabývali předlistopadovou minulostí vojáka z povolání Petra Pavla. Soustředili jsme se na jeho členství v komunistické straně, proč nedává smysl Pavlova legenda, kterak do KSČ vstoupil pod dojmem z Michaila Gorbačova (kandidátem se stal v únoru 1983, dva roky předtím, než mimo Sovětský svaz neznámý Gorbačov povýšil na generálního tajemníka). Popisovali jsme poslední fázi Pavlovy kariéry v komunistické armádě, studium vojenského zpravodajství na speciální škole generálního štábu, které zahájil v zimním semestru 1988. Pavel autorovi článku před třemi lety sugeroval, jako kdyby tento kurz byl vlastně přípravkou výsadkáře pro případ války: „Vyřadit stanoviště jaderných zbraní, taky velitelská stanoviště, spojovací komunikační uzly…“

Skutečnost je ale složitější, a to v Pavlův neprospěch. Dnes – například v rozhovoru pro Aktuálně.cz 8. září – tvrdí, že nestudoval pro kariéru vojenského rozvědčíka, že mu tanul před jiný cíl: stát se vojenským diplomatem, tedy armádním přidělencem na nějakém našem velvyslanectví. Demarkační čára v boji o Pavlův veřejný obrázek vede mezi životem přímočarého muže, který samozřejmě působí pod svým jménem, a člena vojenské rezidentury, který pracuje buď pod svým jménem, nebo dokonce pod cizím poté, co byl vyškolen ke klamání svého okolí. Což by v imagi přímočarého chlapíka byla přece jen jistá trhlina.

Zvláštní to škola

Přibližme si nejprve inkriminovanou „školu“. Zpravodajský institut spadal pod jednu, větší část vojenské rozvědky, nazývané Zpravodajská správa generálního štábu (ZS GŠ). V dobových materiálech nesl ZI krycí název „26. oddělení“. Vědecké práce o vojenské rozvědce za komunismu zatím vzniklo málo. Vyšla nicméně zajímavá kniha bývalého vojenského rozvědčíka Vladimíra Mohyly *(Rozvědky. Historie Československého výzvědného zpravodajství 1918–1990,* Brána 2018), která je na pomezí memoárů a odborné literatury.

Mohyla vychodil Zpravodajský institut osmnáct roků před Pavlem, v letech 1970–1972, lze předpokládat, že většina reálií se v tak nehybné době, jakou byla normalizace, neměnila ani na sklonku 80. let. Reálie vylíčené Mohylou jsou následující: do kurzu byli přijímáni profesionální vojáci nebo studenti vojenských škol a učilišť; předpokladem bylo členství v KSČ; do školy i po škole se chodilo v civilu, student se tedy musel rozloučit s uniformou; voják musel být buď už ženatý, nebo mít těsně před svatbou, u nějakého nového, neprověřeného vztahu přece jen hrozilo, že hodí pomyslné vidle do zahraničního pobytu; v kurzu i ve volném čase se frekventanti navzájem znali pouze krycím jménem, jež jim přiděloval nadřízený, a to tak, aby bylo co nejblíž skutečnému jménu – to kdyby se náhodou frekventant někde při podepisování zapomněl. Petru Pavlovi bylo přiděleno příjmení „Pávek“. Mohyla píše, že na obědy se z pražského sídla institutu chodilo do nedaleké jídelny v Bartolomějské ulici, tedy do sídla Státní bezpečnosti. ZI byl zařazen pod Vojenskou akademii Brno, což byl krycí manévr. Po prvním, převážně jazykovém roce v Brně následovalo zpravodajské jádro výuky v Praze. Celková charakteristika ZI se tedy nese v rozvědčickém duchu.

Pavel písemně na otázky Echa uvádí, že první rok v Brně se do školy chodilo v uniformě, další dva v Praze už jen v civilu. Na otázku, zda se studenti znali a oslovovali krycími jmény, odpovídá: „Oslovovali jsme se jako většina úplně normálních lidí křestními jmény. Pravými.“ Všimněme si rozdílu mezi příjmením a křestním jménem. Ale to je detail, důležitější bude, jaké uplatnění u absolventů armáda předpokládala po konci studia. Zatímco Pavel zdůrazňuje, že uplatnění mohla mít armáda pro absolventy různé – chce tím říci: nerozvědčické –, část historické obce naopak zdůrazňuje, že Zpravodajský institut coby součást vojenské rozvědky byl určen primárně pro výchovu zpravodajců čili špionů. Nejhlasitěji to formuluje známý historik Petr Blažek, který vyprávění generála Pavla o vlastní minulosti podrobuje zkoumavému pohledu systematicky. Klíčové podle Blažka je, že Zpravodajský institut přímo spadal pod úsek agenturního průzkumu vojenské rozvědky, už zmíněné Zpravodajské správy GŠ. Práci tohoto úseku jiný historik, Radek Fencl, ve sborníku Archivu bezpečnostních složek (9/2011) charakterizoval jako „průzkum zabývající se získáváním informací pomocí agenturních prostředků, tedy agenty a příslušníky Výzvědného vojenského zpravodajství“.

Do třetice o Zpravodajském institutu pojednává i dvanáct let stará bakalářská práce, věnovaná struktuře celé Zpravodajské správy GŠ. Práci napsal tehdejší student Historického ústavu Masarykovy univerzity v Brně Viktor Dobiáš, v podkapitole o ZI čteme: „Institut připravoval agenty pro práci v zahraničí a speciální úkoly. Postupně byli studenti seznamováni s prací vojenského výzvědného zpravodajství. Šlo jednak o konkrétní metody práce v terénu, výslechy, řízení agentů, jednak o výuku jazyků."

Do tohoto stavu dosavadního historického poznání dobře zapadá archivní objev kolegů ze Seznamu.cz. Ti nedávno zveřejnili hodnocení studenta Petra Pavla z února 1990, tedy po konci třetího semestru. Školitelé tu zdůrazňují, že Pavel by v dalších semestrech měl být „důslednější v agenturní přípravě". K dokumentu je připojen i záznam o pohovoru s Pavlovou tehdejší ženou, která na rozdíl od manžela na studiích v Praze zůstávala v Prostějově. V záznamu datovaném 26. října 1989 čteme, že Pavel v Praze studuje pod legendou „překladatel, tlumočník" a že se připravuje na vyslání do zahraničí, rozuměj do „kapitalistické ciziny". Vzhledem k tomu, že toho roku náš frekventant začal po angličtině studovat ještě francouzštinu, to vypadá na Paříž. Pavel pro Echo: „Pokud jde o mě – ano, chtěl jsem pracovat jako vojenský diplomat v zahraničí. Kdekoli, kam bych byl vyslán a kde bych mohl uplatnit některý z jazyků, které jsem v té době ovládal, tedy angličtinu, francouzštinu a ruštinu."

Legál, nelegál, egál?

Od podzimu 2019, kdy generál v. v. autorovi líčil, jaké by ho v Československé lidové armádě po vypuknutí války čekaly výsadkářské úkoly, a vlastně ještě od tweetu z letošního května („Slýchám, že jsem byl za komunismu rozvědčík. Nevím, co si pod tím představují ostatní. Nebyl jsem žádný Bond, ale výsadkář průzkumník, který se plazil blátem, mrznul ve sněhu a připravoval se na vysazení v týlu nepřítele, aby hledal odpalovací zařízení nebo velitelská stanoviště.") je varianta vojenský diplomat jistý posun. Ale ještě ani teď s námi kandidát na prezidenta nemluví zcela na rovinu.

Běžnou praxí za komunismu bylo, že pracovník vojenské rezidentury nastupoval na nějaké velvyslanectví oficiálně pod krytím ministerstva zahraničí, tedy jako normální diplomat, ačkoli ve skutečnosti spadal pod vojenskou rozvědku. V agenturní terminologii této služby, čteme v jejím dokumentu z roku 1983, se to nazývá „legální rezidentura". O tom, jestli bude v cizině působit pod svým jménem, byť se skrytou agendou, anebo nelegálně pod cizím jménem a s úplně vymyšlenou legendou („ilegální rezidentura"), rozhodovaly častěji studijní výsledky a názor nadřízených než frekventanti sami. Pavlovu tvrzení, že chtěl být „legálem", můžeme věřit, nebo s ohledem na jeho mlžení v jiných bodech taky ne.

Scénář, v němž by na velvyslanectví komunistického Československa pracoval pod jiným pracovním zařazením než jako vojenský diplomat, odmítá: „Že vojenští diplomaté byli a jsou i dnes, jak u nás, tak v zahraničí, oficiálně deklarovanými představiteli svého státu a nebyli součástí žádné vojenské rezidentury, je obecně známý fakt, který si můžete ověřit např. v tomto článku ve Vojenských rozhledech." Doporučený text se ovšem zabývá pro naše území 19. stoletím a pak až (polistopadovou) současností.

Bez zajímavosti není ani stručný záznam v archivním protokolu jeho svazku u ZS/GŠ. U jména Petr Pavel, narozen 1. listopadu 1961, je vepsáno „ODCHOD 04". Znamená to, že s vojenskou rozvědkou měl poměr ještě patnáct let do nového režimu? K tomu nám prezidentský kandidát sdělil: „V podřízenosti vojenského zpravodajství jsem v různých funkcích a s přestávkami na studium a mise pracoval do roku 1999."

ZDROJ